

Teatrul „C. I. Nottara” la Köln, Paris, Lisabona

Acesta a fost itinerarul turneului Teatrului „Nottara”, unul dintre importantele turnee efectuate de o trupă română în ultimii ani, și nu cred că exagerez cu nimic afirmând că el a constituit totodată și unul dintre succesele artei noastre teatrale.

Ziare cu o largă circulație, precum L'Humanité, Quotidien de Paris, Le Monde, L'Aurore, O sculo, Kölner Stadtanzeiger, Frankfurter Rundschau, Arasio de Noticias, New York Times ș.a., au afectat spații largi, au comentat în zeci de cronici spectacolele teatrului român. Posturile de radio sau televiziune franceze și portugheze și cele din R.F.G. au ținut să comenteze și ele acest eveniment și au făcut-o fără zgircenie. Emisiuni speciale despre și din timpul spectacolelor.

13 reprezentații în 20 de zile, pareurgind cu trenul jumătate din Europa (aproape 10.000 de km). A fost obositor? Poate, dar cite satisfacții nu a adus această lungă, obositoare, dar frumoasă expediție artiștilor români.

În artă nu-și au locul clasamentele, ierarhizările. Emoția actului artistic se naște în afara calculelor reci, competitive. Și de aceea cred că nu greșesc, spunind că toate cele trei spectacole (*Hamlet*, *Și eu am fost în Arcadia*, *A 8-a zi dis-de-dimineață*) își au contribuția lor la reușita acestui turneu.

Sigur, fără nici un dubiu, *Hamletul* a avut de înfruntat cele mai ascuțite exigențe. Piesă atât de cunoscută și de iubită, ea a încetat de mult să mai aparțină unei singure națiuni. Prin opera sa *Hamlet* (și nu numai prin ea), Shakespeare nu mai e englez, iar locul acțiunii — Danemarea — pare a fi o invenție.

Într-un fel, ea aparține fiecărui popor, fiecărui oraș în care există o scenă de teatru; de aceea, interpretările numeroase, punctate din cînd în cînd de noi căutări interpretative, fac ca lupa cu care este privit un Prinț al Danemarcei venit din altă parte să fie mai pretențioasă.

Au existat cronici contradictorii (ce bine! Fenomen caracteristic importanțelor înnoiri în arta spectacolului), dar, în ansamblu, aproape

toate au adus elogiul lor *Hamletului* românesc.

Cernescu poate fi atacat în ceea ce privește concepția, poate fi atacat în ceea ce privește spațiul ales, dimensiunile ce le conferă personajelor, dar aproape toți criticii au fost de acord că demonstrația pe care a propus-o el este excelent condusă. Marile spectacole influențează viziunea spectatorului. Și mi-aș permite aici o paranteză.

La Düsseldorf, oraș apropiat de Köln, cu puțini ani în urmă, s-a montat cu mult succes, în regia lui Stroux, un *Hamlet* modern (și pentru publicul german el este încă prezent în memorie), asemănător celui prezentat de Cernescu. Asemănător pînă la un punct: pînă la a-l face pe eroul principal un om al zilelor noastre. Cernescu a mers mai departe; el l-a aruncat pe *Hamlet* chiar în vîltoarea unui joc, joc cîndus de Iloratio. Și aici a fost șocul produs spectatorului. *Hamletul* lui Stroux era, într-un fel, influențat de Kott. La Cernescu, cred, mai curînd, că au operat ideile lui Lukacs, care explică singurătatea lui *Hamlet* prin indestructibilitatea substanței umane, chiar atunci cînd toate împrejurările externe se coalescează pentru a o umili, a o anihila și a o înfrînge. Și, așa cum am mai spus, mai toate cronicile au subliniat virtuțile regizorale și interpretative. Ștefan Iordache,

Gilda Marinescu, Repan, Radoff, Andra Caropol, Mircea Anghelescu și toți ceilalți interpreți au fost răsplătiți cu îndelungi și meritate aplauze.

Așa cum își încheie Barbo Schuchardt însemnările despre spectacol în „Kölnische Rundschau”: *A fost succes și aplauze călduroase pentru Hamlet și un coș de garoafe roșii pentru întreg ansamblul care, într-o manieră amabilă românească, a răspuns aplauzelor publicului german tot cu aplauze. Aplauze pe care, o zi mai târziu, actorii români le-au primit cu emoție și la cel de-al doilea spectacol prezentat în R.F.G. A 8-a zi dis-de dimineață.*

„Și atunci când Gilda Marinescu ca femeia cu baloane — se spune în Kölner Stadtanzeiger — coboară printre spectatori ca la niște prieteni noi cucerii pentru a le împărți garoafe albe sau roșii, atunci se petrece un ritual mut al acestei emoționante întâlniri. Marinescu este o actriță de format internațional. Apelând, plină de nuanțe, când la rațiune, când la simțăminte, ea intermediază conținutul și deopotrivă viziunea piesei. În jurul ei, un excelent ansamblu”.

★

Parisul a văzut și a consumat toate formele artistice. Aici căderile nu mai înspăimântă pe nimeni; sînt dese, aprecierile sînt zgîrcite și rareori ele se transformă în exclamații de triumf. Aici sînt atît de deasă, încît cu greu poți scăpa neferfecat.

Cînd am ajuns, în plin iunie tropical, orășel de pe Sena era înconjurat și aproape înăbușit de căldură. În iunie, spectacolele se răresc, mai toată lumea se pregătește să fugă spre mare. Și totuși, sălile teatrului Chaillet (teatrul național francez), au fost la toate cele cinci spectacole prezentate de artiștii români, pline.

Într-un astfel de turneu se naște un spirit de echipă. Oameni pe care în trecut îi vedeai rar și trecînd unul pe lîngă celălalt doar cu un zimbet sau cu un salut politicos, acum, îi simți foarte apropiați. Încerci din plin sentimentul colectivului și dorești succes tuturor.

În seara primei reprezentații pariziene (cu *Hamlet*), eram toți încărecați de emoție, ca niște pșănjani uriași, nervoși, agitați. Horia Lovinescu, de obicei atît de imperturbabil și ușor detașat, își pierduse și ultima fărîmă de morgă. A traversat holul teatrului, în cele trei ore cit a durat spectacolul, de sute de ori. Din cînd în cînd, mă furișam în sală și mă-norceam să-l liniștesc. Totul e-n regulă. Dar nu s-a liniștit decît cînd au apărut cronicile (în mare majoritate favorabile) la toate spectacolele, inclusiv la piesa sa. Și ce frumoasă cronică a avut! Aș reda cu plăcere un scurt fragment: *Operă complexă, bogată în teme diverse, este piesa lui Horia Lovinescu. Un om original, extraordinar, este pivotul: enigmatic, interesant, se apropie de noi, ne scapă cînd vrem să-l cunoaștem și nu ne descoperă cheile sale secrete decît în*

momentul morții. În rolul lui Hans, Alexandru Repan este admirabil, cum ar fi putut fi Laurence Olivier sau Orson Welles, într-un asemenea rol grav și luminos, inaccesibil și de neuitat. Trebuie să vorbim, de asemenea, de toți actorii care-l înconjoară, admirabili prin naturalețea jocului și care jonglează, asemenea acrobaților, cu neliniștea și umorul”. Într-adevăr, să nu uităm și să cităm această echipă de aur a Arcadiei, adică pe: Dorin Varga, Lucia Mureșan, Gilda Marinescu, Rodica Sanda Tuțuianu, Andra Caropol, Ioana Manolescu.

Actorii sînt oameni deosebiți. Pătimași, ciudați, vanitoși uneori pînă la naivitate, ei trăiesc totul cu o ascuțită sensibilitate. Adevărata lor viață se consumă pe petecul de scindură ce are pentru ei dimensiunile întregului pămînt.

Îi cunoașteam pe toți și mă legau de ei sentimente de prietenie. Pentru că, într-un fel, toți cei ce trăim în mijlocul sau în preajma teatrului sîntem actori. Visele noastre cele mai frumoase sînt legate de scenă. Îi iubesc așa cum sînt, cu ciudățeniile lor. După acest turneu, respectul și aprecierea mea față de ei au căpătat dimensiuni depline. N-au ezitat niciodată și n-au precupețit nici un efort pentru a asigura spectacolul. Îmi aduc aminte cum, la Köln, în timpul reprezentației la *A 8-a zi*, mă uitam prin geamul cabinei de sonorizare și, la un moment dat, l-am văzut pe marele actor George Constantin pe scenă, în multimea figurației, jucînd, mimînd, pentru a fi mai aproape, pentru a supraveghea totul. Sau, la Paris, în ziua Arcadiei, Repan a stat toată după-amiază în sală, pentru a ajuta la montarea decorului și la repetiția de lumină. Și, sigur, și această renunțare la timpul său liber, și acest devotament au ajutat la succesul spectacolului.

Aici, la Paris, am trăit și ora cea mai lungă și mai chinuitoare. La 19 iunie s-a jucat *A 8-a zi* și emoțiile acestei zile n-o să le uit, cred, niciodată.

Autorului, odată cu ridicarea cortinei, i s-a luat și ultimul colac de salvare. El nu mai poate interveni cu nimic. Greșelile pe care știe sau simte că le-a făcut i se par acum catastrofale. O notă exagerată luată de un actor aduce a cataclic. Un astfel de moment am trăit atunci.

În plin spectacol, am avut senzația unei căderi. Un sentiment de panică, de proporții nelămurite, mă cuprinsese. Am plecat din teatru spre Turnul Eiffel. Era aproape. Am lovit toate pietrele întîlnite în drum. M-am așezat pe-o piatră și colosul de fier mi se părea un monstru gata să se prăbușească. Prin minte îmi treceau vorbe desprecieate, fraze neîncepute, fraze neterminate. M-am gîndit la toți cei ce au crezut în mine și-mi spuneam: „Nu se poate. Am fost cîstii, am scris numai ce și cum am simțit, am așteptat atît, n-am făcut nici un compromis. Nu se poate”. Totuși, se putea. Am mai stat. Din cînd în cînd, mă uitam spre teatru. În tinericul se lăsase și toate umbrele copacilor

din fața-teatrului mă înspăimintau, păreau a fi mobile, mi se păreau a fi spectatori ce părăsesc sala. Am mai stat. Îmi prelungeam suflului. Apoi mi-am spus: „Ai fost sportiv. Ai știut să câștigi și să pierzi. Ai câștigat la Köln și pierzi acum. Du-te și vezi mai de aproape esecul.” Când am intrat în holul teatrului mai erau câteva minute până la final. M-am furișat spre sală. Era o liniște deplină. Doar vocea Gildei, ce rostea ultimele replici. Am crezut că au plecat toți. Am intrat încet, foarte încet, și am privit cu uimire: sala era plină. Peste foarte puțin timp s-au aprins luminile. Spectacolul se încheiase. Și am rămas pironit. O sală întreagă aplauda. Lumea, în picioare, ovaționa. Se auzea strigându-se „bravo”. Pe scenă, Gilda plingea. Și avea și de ce. Nu e puțin să-ți auzi numele ovaționat în sala Palatului Chailot. Nu-mi venea să cred. Și, dacă mă gândesc bine, nici nu m-am mai bucurat. Eram doar stupefiat.

★

Lisabona este o pagină colorată dintr-o carte de povești. Străzi înguste, făcute parcă pentru joaca copiilor, întretaie largi bulevarde. Casele au pe obraji urme ale artei arabe, gotice, sau se înalță din arhitectura modernă, iar oamenii sînt pe măsura orașului în care trăiesc.

Într-o seară cu aspect ireal, am auzit, venind parcă din dulcea adiere a vîntului, un cîntec de dragoste: „*Cînd în zorii unei zile de vară vei vedea luna părăsind bolta cerească, aruncă un ban de argint acolo unde apa oceanului sîrută țărnul. Și el se va transforma într-o fată cu părul lung, cu ochii lucitori și cu brațele albe. Oprește-te pentru o clipă și-nchide ochii. Și fata aceea va intra pentru totdeauna în inima ta, și te va urma prin toate porțile pămîntului ce ți se vor deschide.*”

Lisabona a adus *Hamletului* o cunună de lauri și aplauze. Cadrul în care s-a jucat (parkingul fundației Gulbekian), ales cu atîta grijă și cu atîta inspirație de Cernescu, încă cu două luni înainte, l-au apropiat de condițiile inițiale de spațiu ale spectacolului.

Iată ce serie, printre altele, *O Seculo* despre această reprezentație:

„Execuția teatrală a acestei trupe românești e atît de perfectă și atît de modernă încît a provocat nenumărate aplauze. Ca studiu al spațiului teatral și al semnificațiilor scenice s-au atins rezultate remarcabile. Iată un *Hamlet* care, fără îndoială, face yoga, care are ceva de *Balerin* și de *mim*, de *acro-*

bat, de *circ*, și care creează o imagine tragică, patetică, uneori burlescă, cu invizibil umor. Toți actorii sînt în ansamblu de o calitate remarcabilă, absolut ieșită din comun. Merită o referire specială Mircea Anghelescu, prin traducerea pe care o face ambiguității doar cu ajutorul privirii, Gilda Marinescu, un talent multilateral, Emil Hossu, un emoționant și vibrant *Laertes*, Al. Repan, un *Claudiu* majestuos și, în mod cu totul special, Ștefan Radoff, totalmente integrat rolului lui *Polonius* și convingător într-o manieră superioară. Iar decorurile lui Helmut Stürmer impresionează prin rigoarea volumelor, prin sugerarea conotațiilor istorice”. (Dar, despre artistul Stürmer, despre strălucita sa operă scenografică, ar trebui un articol separat.)

Lisabona a însemnat succes și pentru *Arcadia* și excelența sa trupă, a însemnat succes și pentru Gilda și toată trupa ce-o acompaniază în *A 8-a zi*. La toți acești actori minunați, care au călătorit o săptămînă cu trenul, un drum atît de obositor, dar atît de frumos, pentru a da 13 reprezentații în trei mari metropole europene, și la toți cei care i-au ajutat cu atîta abnegație, m-am gîndit, într-o amiază însoțită de sfîrșit de iunie, la *Capo de Roco*, cel mai Vestic punct al continentului, de unde începe imensitatea oceanului. Cîteva clipe mai înainte citisem pe o placă cuvintele marelui poet portughez Camões:

„Aici unde pămîntul se sfîrșește și începe oceanul,
aici unde domnește spiritul minunat al aventurii,
de unde au plecat caravelele Portugaliei,
pentru a găsi alte lumi, pentru lume...”

Și m-am gîndit atunci la acești frumoși navigatori cu care venisem, care călătoriseră atît pentru a oferi cel mai frumos dar ce se poate da oamenilor, sufletul și talentul artei lor.

Și atunci mi-a revenit încă o dată în minte cîntecul acela legănat de vînt:

„*Cînd în zorii unei zile de vară vei vedea luna părăsind bolta cerească,
Aruncă un ban de argint acolo unde apa oceanului sîrută țărnul
Și el se va transforma într-o fată cu părul lung, cu ochii lucitori și cu brațele albe.
Oprește-te pentru o clipă și-nchide ochii,
Și fata aceea va intra pentru totdeauna în inima ta,
Și te va urma prin toate porțile pămîntului ce ți se vor deschide.*”